

О. Б. Галич,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

КОРЕЛЯЦІЯ ТИПІВ ГОТИЧНОЇ ПАРОДІЇ З ТРАНСФОРМАЦІЙНИМИ ПРИЙОМАМИ ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглянуто основні перекладацькі трансформації, необхідні для здійснення адекватного перекладу творів жанру готичної пародії, розкрито зміст пародії як особливого метажанру літератури.

Ключові слова: готична пародія, метажанр, трансформація, транспозиція, лексико-граматичні заміни.

В статье рассмотрены основные переводческие трансформации, необходимые для адекватного перевода произведений жанра готической пародии, раскрыт смысл пародии как особого метажанра литературы.

Ключевые слова: готическая пародия, метажанр, трансформация, транспозиция, лексико-грамматические замены.

The article highlights the main translation transformation techniques needed to create an adequate translation of literary works belonging to the genre of Gothic parody, discloses the sense of parody as a specific meta-genre of literature.

Key words: Gothic parody, meta-genre, transformation, transposition, lexical and grammatical substitutions.

Сучасна теорія пародії має неабияке значення для перекладознавства, адже для виявлення усіх навмисно введених авторських симуляцій слід навчитися розпізнавати її багатогранну природу, ідею її подвійності, своєрідний третій план. Під час перекладу текстів-пародій чудово тренується відчуття перекладацької упізнавальної майстерності: буквальний план пародії та план об'єкта, що власне і створюють ефект пародійності, експлікують особливості художнього мислення автора пародійованого твору. У літературній царині жанр пародії варіюється за якісними відношеннями змістовно-формальних компонентів від гумористичної до сатиричної.

Пародія висміює поетику певного твору, жанру, або ж цілого літературного напрямку, зосереджуючись як на своєрідному стилі, так і на тематиці. Проте, передовсім, об'єктами пародії стають певні стереотипні та заштамповані поняття, відсталі від життя літературні прийоми. Пародію вважають метажанром літератури через її полісемантичну природу і подвійний шифр, після множинної інтерпретації якого відбувається зсув коду, що вважається об'єктом пародії [2; 3; 4; 5]. Кожна людина декодує подвійний шифр пародії, долаючи так званий «семантичний шум», що заважає розумінню інформації, спотворює сприймання цього коду людським «передавачем».

Готичну пародію в англійській романістиці ми розглядаємо як певну інтерпретацію пародії як метажанру літератури, що здатний відтворювати культурно-історичні особливості певного літературного напрямку. Зокрема, готичність англійської романістики XVII – XIX ст., що виступає матеріалом нашого дослідження, полягає у своєрідній «кельтській свідомості», яка сформувала окремий пласт літератури на фоні історико-культурного розвитку Великої Британії.

При цьому наявним є жанровий контраст – поєднання в межах одного твору апеляцій або несумісностей різних рівнів жанрової ієрархії, що не можуть співіснувати в одному тексті.

Для здійснення адекватного перекладу, необхідно вміти знаходити та співставляти системно-мовні відповідності. Таку інтерлінгвальну синонімію номінативних одиниць двох мов із рівноправними та рівноцінними значеннями, що не залежать від контексту, слід вважати еквівалентністю. У перекладознавстві еквівалентність позначається як постійна, повна, абсолютна, тотальна, системно-мовна, словникова формальна відповідність [1, с. 10–11]. Її реалізація неможлива без перекладацьких трансформацій.

Розглянемо ці трансформації у перекладах готичної пародії.

Транспозиція – передбачає зміну розташування мовних елементів у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Почасти трапляється у перекладах з англійської мови на українську, адже в цих мовах можуть підлягати перестановці слова, словосполучення, частини складного речення й навіть пропозиції тексту, тема і рема повідомлення. Наприклад:

Оригінал	Переклад
<...> <u>suddenly there leaped out on him from a dark corner two figures, who waved their arms wildly above their heads, and shrieked out 'BOO!' in his ear.</u>	<...> <u>з темного кутка раптом вискочили дві малі постаті, шалено замахали руками над головою і закричали йому про-сто у вухо: «Гу-у-у!»</u> (1, с. 33).
<u>He removed his boots, trod as lightly as possible on the old worm-eaten boards, wore a large black velvet cloak, and was careful to use the Rising Sun Lubricator for oiling his chains.</u>	Він ходив без черевиків, легенько ступав по поїдених шашелем дошках підлоги, вдягав широкий чорний оксамитовий плащ і <u>старанно змащував свої кайдани мастилом «Зоря» незалежної демократичної партії</u> (1, с. 29).

У наведених вище прикладах транспозиція використана для перекладу несумісностей ремо-тематичних організацій у перекладах обох мов. Пояснити це можна фіксованим порядком слів в англійській мові, в той час як в українському перекладі може використовуватися різний акцент на повідомленні нової інформації, тобто реми речення.

Загалом, транспозиція є досить розповсюдженою перекладацькою трансформацією, що трапляється у перекладах готичної пародії.

Окрім того, заміна частин мови є найпоширенішим виявом граматичних перекладацьких трансформацій. Лексичні ж заміни, представлені конкретизацією та генералізацією, розширюють значення слова, словосполучення чи речення, або декількох речень, звужують його, заміщуючи одиниці мови оригіналу одиницями мови перекладу ширшого вжитку.

Існують також комплексні лексико-граматичні заміни. Для прикладу, антонімічний переклад, який полягає у трансформації твердження в негативну конструкцію, чи, навпаки, перетворення негативної конструкції у стверджувальне, або питальне речення. Також заміна одного зі слів пропозиції мови оригіналу на його антонім у мові перекладу виявляється можливою, якщо цього потребує контекст. Наприклад:

Оригінал	Переклад
<...> <u>a dreadful peal of thunder shook the house.</u>	Будинок здригнувся від громового удару (1, с. 49).
<i>«Far away beyond the pinewoods,» he answered, <u>in a low dreamy voice</u> «there is a little garden.</i>	<i>«Далеко-далеко звідси, за сосновим лісом, – відповів він тихо і замріяно, – є маленький сад» (1, с. 41).</i>
<i>«<u>To lie</u> in the soft brown earth, with the grasses waving above one's head, and <u>listen</u> to silence. <u>To have no</u> yesterday, and no tomorrow..</i>	<i>«Лежиш у м'якій темній землі, трави коливаються над головою, і слухаєш тишу... Немає ні завтра, ні вчора» (1, с. 41).</i>

Основними граматичними замінами при перекладі текстів готичної пародії з англійської на українську мову є такі:

- відіменникове дієслово перетворюється на власне дієслово;
- дієслово активного стану переходить у пасив;
- прикметник трансформується в іменник з прийменником (також цю трансформацію можна віднести до лексичної заміни, тобто конкретизації);
- іменник трансформується у прикметник з дієсловом-зв'язкою, яка виражена в реченні імпліцитно, тобто її можна контекстуально відтворити та вставити у речення без будь-яких змін;
- іменник з прислівником при перекладі маніфестує іменник у множині;
- прикметник з іменником відтворюються за допомогою прислівника;
- інфінітив перетворюється в особове дієслово 2-ї особи однини;
- переклад українською здійснюється за допомогою безособового речення.

Слід зауважити, що при перекладі саме граматичні заміни є найбільш численними для мов, різних за своєю природою. Англійська, зокрема, тяжіє до аналітичних мов, а українська належить до синтетичних, тому використання передовсім цієї трансформації є ключовим у процесі перекладу.

Наявними є також лексичні заміни:

Оригінал	Переклад
<i>There the grass grows long and deep, <u>there are the great white stars of the hemlock flower</u>, there the nightingale sings all night long.</i>	<i>Трава там висока, густа, і в ній світяться білі зорі квіток цикути, і соловей співає там усю ніч (1, с. 41).</i>
<i>To forget time, to forgive life, <u>to be at peace</u>.</i>	<i>Забути час, пробачити життя, спочити з миром... (1, с. 41).</i>
<...> <u>a bolt flew</u> , and she believed herself successful; but how strangely mysterious!	<...> Замок клацнув , і вона вже уявила, що досягла свого. Але що за диво! (2, с. 160).

Після виявлення вищезгаданих репрезентацій конкретизації, можна стверджувати, що при перекладі готичної пародії домінує протилежна цьому виду лексична заміна, а саме – генералізація. Наприклад:

Оригінал	Переклад
<i>Horrible animals with lizard tails, and goggle eyes, <u>blinked at her</u> from the carven chimney-piece <...></i>	<i>Страшні потвори з хвостами ящірок і банькатими очима дивилися на неї з різьбленої камінної дошки (1, с. 45).</i>
<...> <u>and out on the landing, looking very pale and white</u> , with a little casket <u>in her hand</u> , stepped Virginia.	<...> і назовні, дуже бліда , з маленькою скринькою в руках , вийшла Вірджинія (1, с. 49).
<i>And a <u>little child gives away its tears</u>. Then shall all the house be still <u>And peace come to Canterville</u>.</i>	<i>І щиро заплаче дитина свята. Закляття покине навіки цей дім, І спокій та мир запанують над ним (1, с. 42–43).</i>

У процесі перекладу генералізація є необхідною для вираження не тільки внутрішньосистемних особливостей мови, але й для більш доцільного стилістичного оформлення, зокрема й готичної пародії.

Лексико-граматичні заміни при перекладі готичних пародійних текстів посилюють необхідний ефект комічності почасти завдяки антонімічному перекладу та додаванню, або експлікації. Це перекладацька трансформація, метою якої є відновлення в тексті перекладу семантичних компонентів, що не можуть бути формально вираженими. Наприклад:

Оригінал	Переклад
<...> in connection with one of <u>the greatest mysteries of the supernatural</u> , or, to employ a more scientific term, <u>the higher-natural world</u> <...>.	<...> щодо однієї з найвеличніших тасмниць потойбічного світу , або, якщо вдасться до наукової термінології, «світу надприродних явищ» . <...> (1, с. 30–31).
<i><u>Ye Otis Ghosts</u>, ye Onlie True and Originate Spook.</i>	<i>ПРИВИД ФІРМИ «ОТІС», єдиний справжній і оригінальний привид (1, с. 27).</i>
<...> <u>a strain of unearthly music</u> floated through the air:	<...> у повітрі полилася дивна неземна музика (1, с. 49).

Загалом, додавання як перекладацька трансформація виявилася досить поширеним явищем при перекладі з англійської на українську готичних текстів-пародій, оскільки лексична наповненість двох мов потребує різних засобів вираження, яких в мові оригіналу часом може не вистачати.

Слід звернути увагу на ще один вид лексико-семантичної трансформації, а саме вилучення, або опущення слова. Його використовують за наявності в мові оригіналу певної семантичної надмірності, вилучаючи з тексту слова, фрази чи навіть речення, контекстуальні значення яких при перекладі можна опустити без жодної втрати загальної інтенції повідомлення. Наприклад:

Оригінал	Переклад
<i>«You can open for me the <u>portals of Death's house</u>, for Love is always with you, and Love is stronger than Death is» .</i>	<i>«Ти зможеш відкрити для мене ворота Смерті, бо з тобою завжди Любов, а Любов сильніша, ніж Смерть» (1, с. 41).</i>
<i>A <u>bitter</u> cold wind swept round them, and she felt something pulling at her dress.</i>	<i>Холодний вихор закружляв навколо них, і вона почула, як щось тягне її за руку (1, с. 45).</i>

Таким чином, виявлені перекладацькі трансформації не можуть досліджуватися окремо через їхній інтегрований характер, адже у реченнях або надфразових єдностях такі перекладацькі перетворення набувають ознак складних, комплексних прийомів перекладацького процесу. Виразність і упізнаваність готичної пародії досягається завдяки набору максимально експресивних лінгвостилістичних одиниць, що виражають авторську інтенцію, створюючи характерну іронічну та комічну атмосферу. Дослідження лінгвостилістичних засобів відтворення готичної пародії є надзвичайно перспективним для розуміння жанрової специфіки аналізованих творів, а також для естетичного налаштування як перекладача, так і читача на сюжет, що допомагає уповні відчувати усі тонкощі англійської літератури.

Література:

1. Дзенс, Н. И. Теория и практика перевода / Н. И. Дзенс, И. Р. Перевышина, В. А. Кошкарров. – СПб., 2007.
2. Кравчук І. В. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації / Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки, Філологічні науки. Мовознавство. – № 2, 2010. – С. 60–63.
3. Косів Г. Віра Річ. Творчий портрет перекладача. – Львів : «Піраміда», 2011. – 264 с.
4. Botting F., Townshend D. Gothic: Critical Concepts in Literary and Cultural Studies / F. Botting, D. Townshend. – L., New York : Taylor & Francis, 2004. – 335 p.
5. Punter D., Byron G. The Gothic / D. Punter // Blackwell Guide to Literature. – N. Y. : Wiley-Blackwell, 2004. – 315 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

6. Вайлд О. Кентервільський привид / The Canterville Ghost : / О. Wilde. – Харків : Фоліо, 2009. – 256 с.
7. Остен Дж. Нортенгерське абатство / Дж. Остен. – Харків : Фоліо, 2009. – 255 с.

УДК 130.2:81'22

О. В. Государська,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ТЕОРЕТИЧНОЇ БАЗИ ПЕРЕКЛАДУ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОЇ МЕТОДОЛОГІЇ

Автор статті детально аналізує інструментарій перекладача (стратегія, тактика, тип, спосіб, прийом, засіб), що використовується ним під час виконання професійних завдань, та інструментарій дослідника (підхід, напрям, принцип, метод, прийом, аналіз, процедура, операція), який вивчає процес і продукт перекладацької діяльності.

Ключові слова: методологія перекладознавства, перекладацька діяльність, інструментарій перекладача, інструментарій дослідника.

Автор статьи детально анализирует инструментарий переводчика (стратегия, тактика, тип, способ, прием, средство), используемый им при выполнении профессиональных заданий, и инструментарий исследователя (подход, направление, принцип, метод, прием, анализ, процедура, операция), который изучает процесс и продукт переводческой деятельности.

Ключевые слова: методология переводоведения, переводческая деятельность, инструментарий переводчика, инструментарий исследователя.

In this article the author analyzes the main toolset of an interpreter (strategy, tactics, type, method, procedure, mode) used by him in carrying out his professional tasks and toolset of a researcher (approach, direction, principle, method, technique, analysis, procedure, operation) who studies the process and the product of translation. The subdivision of the traductology into research and activity parts will create a solid foundation for the young science.

Keywords: methodology of translation, translation activity, toolset of translator, toolset of researcher.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її актуальність та зв'язок із науковими завданнями. Об'єктом спеціальної уваги науковців переклад став лише з середини минулого століття, виділившись із кола інтересів мовознавців як такий, що потребував залучення особливих інструментів дослідження. З 70-х рр. XX ст. новоутворена наука взяла курс на вихід до міждисциплінарного простору [4, с. 204], що разом із розширенням спектра досліджень і можливостей в плані їхньої реалізації додало неузгодженості перекладознавчій термінології.

Окрім того, суттєво ускладнює ситуацію внутрішньо-дисциплінарний методологічний конфлікт. Будучи двобічною сутністю (під перекладом зазвичай розуміють як саму перекладацьку діяльність, так і її продукт), переклад передбачає застосування двох комплектів інструментів: одним з них користується перекладач, намагаючись удосконалити і водночас спростити свою роботу, іншим – науковець, що вивчає роботу перекладача. Звідси випливає необхідність здійснити відмежування ресурсів перекладача від складових науково-дослідного методологічного апарату.

Спроби зміцнення теоретичного підґрунтя перекладознавства за рахунок вливань із наукових джерел далекого зарубіжжя, до яких останнім часом нерідко вдаються вітчизняні дослідники, не тільки не сприяють систематизації інструментарію, а й навпаки підтримують хаотичність у використанні спеціальної лексики, що мала б задавати певну систему координат для здійснення перекладознавчих розвідок. Справа в тому, що зарубіжні розробки, з яких черпаються методологічні засади в готовому вигляді, базуються на інших наукових принципах, що вступають у дисонанс із вітчизняною загальнонауковою традицією.

Мета статті – проаналізувати та класифікувати основні компоненти теоретичної бази перекладу і перекладознавчої методології.

Завдання: 1) розподілити базові поняття у перекладознавстві на інструментарій перекладача та інструментарій дослідника перекладу; 2) окреслити поле використання кожного з виявлених компонентів обох груп.

Наукові результати. Практична діяльність перекладача найчастіше ґрунтується на наступних категоріях: *засіб, спосіб, прийом, тип, стратегія, тактика перекладу*.

Під **засобами** в сучасному перекладознавстві розуміють «лексику та типові конструкції, що служать для оптимального відображення змісту, стильових характеристик і загального фону при відтворенні оригіналу» [7, с. 483]. Виділяють *лексикографічні засоби* (формальні відповідники), що базуються на словникових тлумаченнях, включаючи до свого складу *еквіваленти* (одиничні відповідники) і *варіанти* (множинні регулярні відповідники), та *авторські засоби* (функціональні відповідники), які відсутні в словниках певної мови [7, с. 483].